

Bestemd voor : Commissieleden sociaal minimum
Betreft : Enquête onder mensen in (stille) armoede
Datum : 2-06-2023

Geachte leden van de commissie sociaal minimum,

U bent vorig jaar begonnen met een urgente opdracht; onderzoeken of het sociaal minimum toereikend is om van te leven en mee te doen in de samenleving. Als Quiet Nederland juichen wij deze herijking van het sociaal minimum van harte toe. Voldoende inkomen om van te kunnen leven en te kunnen meedoen in de samenleving is de basis van ieder menselijk bestaan. Het valt ons als stichting echter op dat data over de bestaanszekerheid van mensen vaak achter de feiten aanloopt. Veelal corresponderen deze cijfers onvoldoende met de actuele situatie van mensen in (stille) armoede. Met de aanhoudend hoge inflatie is het juist nú van groot belang om actuele inzichten te verkrijgen over de inkomenspositie van mensen. Alleen dán kan een goed oordeel worden geveld.

Daarom hebben wijzelf het initiatief genomen om u van actuele inzichten te voorzien over de inkomenspositie van mensen die leven in (stille) armoede. In de afgelopen weken heeft Quiet Nederland een enquête uitgezet onder haar leden; zogenoemde members. Deze members kunnen lid worden van een lokale community wanneer zij aangeven in een armoedesituatie te leven. Dit gebeurt veelal op basis van zelfindicatie. De geselecteerde onderzoekspopulatie van de enquête bevat 582 respondenten. Daarvan geeft 31% aan lid te zijn van de voedselbank.

Over Quiet

Quiet tracht (stille) armoede voor mensen te verzachten en biedt mensen vervolgens kansen om zichzelf te versterken. Momenteel is Quiet actief in vijf provincies in Nederland met 12 lokale communities. Naast de inzichten uit deze enquête halen wij ook inzichten op bij onze members tijdens zogenaamde inloopochtenden. Deze vinden wekelijks plaats en bestaanszekerheid is dan regelmatig onderwerp van gesprek.

Enquête: acute zorgen over bestaanszekerheid

De resultaten uit de enquête liegen er niet om. Vrijwel alle respondenten maken zich in grote mate zorgen over hun bestaanszekerheid en de hoge inflatie. Negentien op de twintig respondenten geeft zelfs aan dat zij moeilijker kunnen rondkomen dan de jaren daarvoor. Een deel van de respondenten is inmiddels al door het ijs gezakt. Ruim één op de vijf kan de vaste lasten niet meer betalen. Ook overheerst onder de respondenten somberheid over de toekomst én over hun lichamelijke en mentale gezondheid.

Een aantal bevindingen:

- 98%** van de respondenten geeft aan dat zij zich zorgen maken over de stijgende prijzen;
- 95%** van de respondenten geeft aan dat zij moeilijker rondkomen dan de jaren daarvoor;
- 76%** van de respondenten is somber over het toekomstige inkomen;
- 55%** van de respondenten geeft hun lichamelijke en mentale gezondheid een voldoende;
- 50%** van de respondenten heeft recent een problematische schuld (gehad) bij de overheid of een semioverheidsinstantie;
- 22%** van de respondenten is door het ijs gezakt en kan de vaste lasten niet meer betalen;
- 17%** van de vrouwelijke respondenten geeft aan dat zij niet alle vormen van toeslagen ontvangen waar zij denken recht op te hebben, tegenover **31%** van de mannelijke respondenten;
- 16%** van de respondenten geeft aan dat afgelopen jaar hun woning aanmerkelijk duurzamer is geworden.

Aanbeveling: pak de oorzaak aan

Het beeld dat uit de enquête naar voren komt is helder: mensen in (stille) armoede komen steeds meer én dieper in de knel. Op basis van de bijgevoegde enquête, en op basis van de gesprekken tijdens onze inloopochtenden, voorzien wij u graag van de volgende aanbevelingen.

1. Het huidige sociaal minimum is substantieel te laag. Verhoog de uitkeringen én het minimumloon met tenminste 20%. De grondlegster van de bijstandswet, minister Marga Klompé, gaf in 1963 aan dat een bijstandsuitkering: "voldoende moet zijn voor het bloemetje op tafel." Dat is niet meer het geval. Mensen hebben niet eens een vaas. Pak de oorzaak van stille armoede bij de wortel aan en verbeter generiek de inkomenspositie van mensen.
2. Schaf lokale inkomensondersteunende maatregelen af. Laat gemeenten enkel in noodsituaties regelingen gebruiken via bijzondere bijstand. Het verschil in lokale inkomensondersteunende regelingen per stad of dorp is té groot. De ene gemeente vult aan tot 110% terwijl een naburige gemeente de ondersteunende maatregelen oprekt tot 130%. Hoewel goedbedoeld, vergroot dit beleid de ongelijkheid tussen hen die alle lokale regelingen wel weten te vinden en de niet-gebruikers. En tussen gemeentes onderling. Kortom, zorg vanuit de landelijke overheid voor een echt sociaal minimum en zet gemeenten in waar ze goed in zijn; mensen weer op weg helpen.
3. Houd oog voor de mentale en fysieke gevolgen van (stille) armoede. Financiële kwetsbaarheid leidt tot stress, somberheid, gezondheidsklachten en zorgt ervoor dat mensen niet de beste versie van henzelf kunnen zijn. Mensen in (stille) armoede zijn permanent bezig met overleven in plaats van leven. Een member vergelijkt dit leven met een "flipperkast". Je wordt continu van het kastje naar de muur gestuurd.
4. Pak problematische schulden daadkrachtig aan. De overheid en semioverheidsinstanties, behoren tot de grootste schuldeisers in Nederland. Betalingsachterstanden en schulden hebben een grote impact op mensen met een uitkering én werkenden. Zij geven in de enquête aan zich significant slechter te voelen (mentaal en fysiek) ten opzichte van mensen zonder schulden.
5. Voorkom dat de energietransitie de inkomensverschillen niet vergroot. Voor het verduurzamen van huizen hebben mensen met een uitkering of laag inkomen veelal toegang tot "kleine aanpassingen" die helpen, zoals tochtstrip, douchetimers of radiatorfolie. De meest doeltreffende maar kostbare verduurzamingsmaatregelen, zoals isolatie, zonnepanelen of warmtepompen, hangen nog te veel af van de lokale inzet.

Wij adviseren u van harte om deze aanbevelingen over te nemen in uw advies aan minister Schouten (Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen), minister Van Gennip (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en aan het voltallige kabinet.

In de bijlage sturen wij u het volledige onderzoek naar u toe. Mocht u behoefte hebben aan nadere toelichting van het onderzoek of de aanbevelingen dan zij wij uiteraard van harte bereid dit te doen.

Met vriendelijke groet,

Marieke van Bommel
Voorzitter Quiet Nederland

Ralf Embrechts
Medeoprichter en ambassadeur Quiet

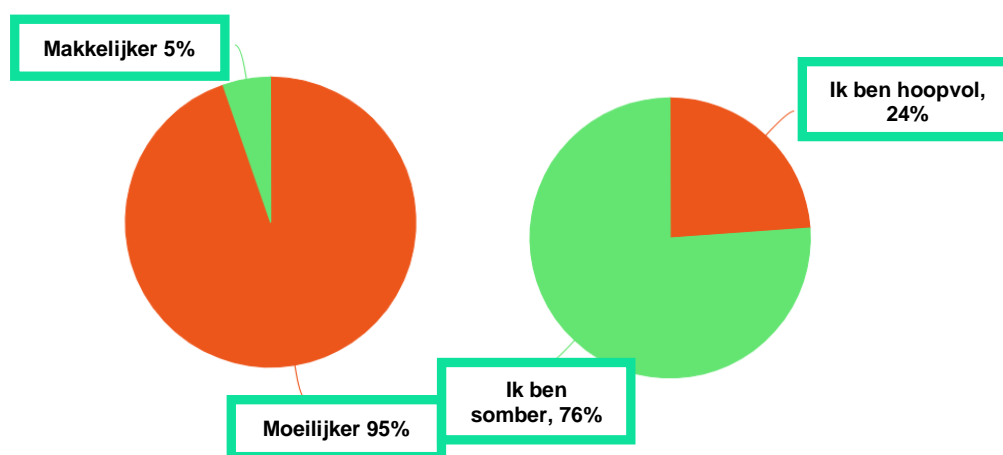
Thomas Drissen
Secretaris Quiet Nederland

Bijlage 01 | Onderzoeksresultaten enquête stille armoede

Acute zorgen over bestaanszekerheid

De resultaten uit de enquête liegen er niet om. Mensen maken zich in overgrote mate zorgen over hun bestaanszekerheid, zo blijkt uit de enquête onder 582 respondenten. De alsmaar aanhoudende inflatie zorgt ervoor dat mensen slechter rondkomen dan de jaren ervoor. Een aantal bevindingen die de urgentie aantonen:

- 98% van de respondenten geeft aan dat zij zich zorgen maken over de stijgende prijzen;
- 95% van de respondenten geeft aan dat zij moeilijker rondkomen dan de jaren daarvoor;
- 76% van de respondenten is somber over het toekomstige inkomen;
- 55% van de respondenten geeft hun lichamelijke en mentale gezondheid een voldoende;
- 22% van de respondenten is door het ijs gezakt en kan de vaste lasten niet meer betalen.

Zowel de materiële situatie als de belevingswereld van mensen in (stille) armoede staat zwaar onder druk. Vrijwel de gehele onderzoekspopulatie maakt zich zorgen over de prijsontwikkelingen en achterblijvende inkomsten én geeft aan dit ook concreet te voelen in hun respectievelijke portemonnee.

Grote verschillen in inkomensondersteuning

Leven op of net boven het sociaal minimuminkomen zorgt ervoor dat mensen zijn aangewezen op (overheid)instanties en hun naasten. Zo bestaan er tal van landelijke en lokale inkomens ondersteunende regelingen om mensen in hun bestaanszekerheid te ondersteunen en diverse instanties zoals de voedselbank om mensen in hun materiële situatie te helpen. Desalniettemin bestaan er grote verschillen in de mate van inkomensondersteuning die mensen ontvangen, ter illustratie:

- 70% van de respondenten kan óf wil niet financieel terugvallen op hun omgeving, al dan niet omdat dit effect heeft op hun uitkering en/of toeslagen;
- 38% van de respondenten geeft aan géén gebruik te maken van de voedselbank of alternatieven zoals 'Too Good to Go'; en
- 20% van de respondenten geeft aan dat zij niet alle vormen van toeslagen ontvangen omdat zij óf niet weten waar zij recht op hebben óf omdat zij bang zijn de toeslagen te moeten terugbetalen.

Daarbij moet worden opgemerkt dat de respondenten louter bestaan uit members van een lokale community. Dat betekent dat zij vermoedelijk bovengemiddeld actief op zoek zijn naar inkomensondersteuning en over bovengemiddeld veel kennis beschikken rondom de mogelijkheden om hun inkomen financieel of in natura aan te vullen.

De uitslag van de enquête wijst bovendien op een statistisch significant verschil tussen mannen en vrouwen. Op de vraag “ontvang jij alle toeslagen waar jij recht op hebt” geeft 17% van de vrouwelijke respondenten aan dat zij niet alle vormen van toeslagen ontvangen waarvan zij denken daar recht op te hebben. Terwijl 31% van de mannelijke respondenten aangeeft dat zij niet alle vormen van toeslagen ontvangen.

Werkende armen

Het merendeel van de respondenten beschikt over een bijstandsuitkering of een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Desalniettemin bestaat een groot deel van de respondenten uit mensen die hun primaire inkomen in het huishouden ontvangen uit loon (vast of flexibel) of uit winst (zzp'er of kleine ondernemer). Deze groepen kunt u rekenen tot de zogenoemde 'werkende armen'. De uitkomsten van de enquête wijken op veel vragen niet substantieel af van respondenten met een uitkering, op hun schuldensituatie na.

- 66% van de respondenten die werken geven aan een schuld te hebben, of in de afgelopen 3 jaar een schuld te hebben gehad, bij een (semi-)overheidsinstantie.

Van de respondenten met een bijstandsuitkering of een arbeidsongeschiktheidsuitkering betreft dit 'slechts' 45%. Een schuld bij een (semi-)overheidsinstantie wordt in de enquête toegelicht als een schuld bij bijvoorbeeld een zorgverzekeraar, de Belastingdienst, de tandarts en het Centraal Justitieel Incassobureau (boetes). Een studieschuld telt expliciet niet mee.

Werkende armen lijken op basis van deze enquête meer vatbaar voor problematische schulden waarbij een (semi-)overheidsinstantie de geldeiser betreft.

Energie is een basisbehoefte

Een tekort aan geld én een tekort aan kunnen meedoen, maakt mensen arm. Het is een fatale combinatie waardoor mensen op tal van terreinen knel komen te zitten. Toch staat het niet kunnen betalen of meedoen aan het één niet altijd gelijk aan het ander. Het niet kunnen aanschaffen van een dure auto maakt iemand niet arm, maar je überhaupt niet meer kunnen vervoeren uit kostenoverwegingen wél. Dat laatste is immers een basisbehoefte.

De stijgende energieprijzen van afgelopen jaar lijken een groot effect te hebben op het dagelijks leven van mensen in (stille) armoede omdat het raakt in een basisbehoefte.

- 28% van de respondenten geeft aan dat zij op géén enkele mogelijke manier nog hun energieverbruik kunnen verminderen;
- 68% van de respondenten geeft aan afgelopen jaar nog korter te douchen en/of de verwarming nog lager of uit te zetten;
- Slecht 4% van de respondenten geeft aan dat de hogere energieprijzen weinig effect op hen heeft.

De respondenten die op geen enkele manier hun energiegebruik kunnen verminderen geven aan zich veel minder gezond te voelen dan de overige respondenten. Dat zou er bijvoorbeeld op kunnen wijzen dat een warme douche of het kunnen aanzetten van de verwarming noodzakelijk is voor hun fysieke gezondheid (bijvoorbeeld in het geval van een reumatische-aandoening) of dat zij al nauwelijks energie verbruikten.

De snelheid waarmee woningen van de respondenten worden verduurzaamd laat nog veel te wensen over, maar geeft wel enig teken tot optimisme. Hoewel de helft van de respondenten aangeeft dat hun woning afgelopen jaar niet veel energiezuiniger is geworden, geeft een substantieel deel van de respondenten aan dat hun woning afgelopen jaar in klein of groot is aangepast.

- 16% van de respondenten geeft aan dat in hun woning afgelopen jaar “kostbare aanpassingen” zijn gemaakt om te verduurzamen;
- 23% van de respondenten geeft aan dat in hun woning afgelopen jaar “goedkope aanpassingen” zijn gemaakt om te verduurzamen, zoals het aanbrengen van radiatorfolie of ledlampen.

We zien dat de geografische herkomst van de respondenten uitmaakt in hoeverre deze vraag positief al dan niet negatief wordt beantwoord. Dat zou er op kunnen wijzen dat de verduurzaming van (huur)woningen sterk afhankelijk is van het te voeren lokale beleid. Ook zou het er op kunnen wijzen dat de lokale afdelingen van Quiet ook impact hebben op de uitkomst van de vraagstelling. Immers zijn er verschillende lokale communities geweest die hun leden gratis energieboxen hebben aangeboden om hun woning te verduurzamen.

Verantwoording onderzoek

Deze enquête is uitgezet tussen 18 april en 1 juni 2023 onder de leden (zogenoemde ‘members’) van lokale Quiet-afdelingen (zogenoemde ‘communities’). Members kunnen lid worden van een Quiet Community wanneer zij leven in een armoedesituatie. Deze kwalificatie vindt voornamelijk plaats op basis van zelfindicatie en dus veelal niet op basis van een inkomenstoets. Dat betekent dat niet iedere member ook daadwerkelijk op of nabij het sociaal minimum leeft: 31% van de respondenten geeft aan lid te zijn van de voedselbank.

Het taalniveau van de enquête is getoetst op B1-taalniveau om de toegankelijkheid van de vragen te vergroten. Dat heeft ertoe geleid dat slechts 3 respondenten de vragenlijst niet volledig hebben ingevuld. Diverse lokale-afdelingen hebben expliciet anderstaligen uitgenodigd om de enquête in te vullen, al dan niet met begeleiding. Toch zal vanwege de voertaal (Nederlands) er sprake zijn van een ondervertegenwoordiging van anderstaligen binnen de geselecteerde onderzoekspopulatie.

De geselecteerde onderzoekspopulatie bestaat uit 582 respondenten afgezet tegen in totaal 629 unieke respondenten die de enquête hebben ingevuld. De leeftijdscategorieën ‘18 tot en met 21 jaar’ en ‘67 jaar en ouder’ zijn uitgesloten van de geselecteerde onderzoekspopulatie doordat er sprake is van een substantiële ondervertegenwoordiging van deze leeftijdscategorieën onder de respondenten. Ook zijn respondenten in de geselecteerde onderzoekspopulatie uitgesloten op basis van regionale afkomst. De geselecteerde onderzoekspopulatie bestaat exclusief uit respondenten in de provincies Noord-Brabant, Groningen, Limburg, Gelderland en Zuid-Holland. De twaalf communities van Quiet zijn alleen actief in de voornoemde provincies.

Tot slot is er sprake van een substantiële oververtegenwoordiging van vrouwen binnen de onderzoekspopulatie van de enquête. Hiervoor is niet gecorrigeerd gedurende het onderzoek. Het is reeds bekend dat vrouwen een groter risico op armoede lopen dan mannen.